

IMPLICAREA CIVICĂ A TINERILOR DIN ROMÂNIA

MARIUS STRĂMBEANU

ARGUMENT

Putem vorbi în termeni de *model* al participării tinerilor români la viața publică sau, mai degrabă, ar trebui să ne orientăm discursul către asumarea unei diversități de *modele* (alternative) ale participării acestora la luarea deciziilor în sfera publică a vieții cotidiene?

Lucrarea de față își propune două mari obiective: pe de o parte, evidențierea tendințelor desprinse prin exprimarea părerilor celor mai tineri dintre actorii sociali de pe scena publică din România de astăzi cu privire la ceea ce înseamnă pentru ei participarea socială și implicarea civică. Pe de altă parte, propunem construirea unui model explicativ de analiză empirică a participării civice, având ca spațiu de referință populația de tineri din România, cu vârsta cuprinsă între 15 și 29 de ani. Analiza face apel la un set de dimensiuni – potențialități, expectanțe, resurse, valori – asupra cărora vom insista ulterior, angrenate de relaționarea dimensiunilor sociodemografice considerate.

Spațiul social al participării civice este delimitat, în această lucrare, atât în funcție de rațiuni de ordin practic (accesul la un set restrâns de indicatori ai implicării și participării la decizie a populației tinere), cât și de constatările analizelor cauzale exterioare și anterioare acestui studiu, referitoare la intersectarea câtorva dimensiuni contingente tipurilor de capital, resurselor, așteptărilor, opțiunilor valorice și de status. Considerăm că un exercițiu de instrumentare și validare a unui model teoretic, asemănător celui pe care încercăm să îl cristalizăm aici, reprezintă un instrument util (și) pentru că analizează un stoc de variabile ce pot fi de maximă utilitate în identificarea facilă și pertinentă a liniilor ce permit constituirea unui relief social al spațiului de interacțiune, relevant pentru dimensiunea conturată de activismul civic.

Analiza pe care o supune atenției această lucrare este inerent statică – adică surprinde starea la un anumit moment dat, neavând amploarea și anvergura pe care ar oferi-o perspectiva longitudinală. Cu toate acestea, considerăm că o analiză în termenii interesului exprimat de populația tânără în ceea ce privește participarea la sfera vieții publice, cu tot ce presupune aceasta (asumarea răspunderii și a responsabilităților civice, angrenarea în sistemul deciziei la nivel formal sau informal, public sau privat), reprezintă un instrument de investigare și validare, în vederea consolidării unei societăți civile active și reprezentative, înțeleasă ca o realitate *sui-generis* a perioadei pe care țara noastră o parcurge. Prin aceasta, ne referim la o plajă de configurații specifice de spaime, resurse și proiecte de viață, dar și de încredere și acceptare a celuilalt.

Din perspectiva contextului socioprofesional și economic specific vârstei tinere, care generează, de obicei, o serie de particularități și modele de comportament, demersul de față presupune că tinerețea – „stadiu specific în dezvoltarea umană de la copilărie la maturitate, în formarea personalității și achiziția caracteristicilor semnificative pentru viitoarea integrare socială în societate” (I. Mărginean, 1996, p. 35) – constituie o perioadă de tranziție de la copilărie la preluarea treptată de roluri sociale și cristalizarea unui status în ierarhia socială. Schimbările intervenite în timpul tinereții (considerată din punct de vedere statistic ca fiind cuprinsă între 16 și 29 de ani) au o natură complexă, presupunând o abordare multi-dimensională. Sentimentele încercate în această perioadă cunosc o largă variabilitate, specifică vârstei: de la stres și anxietate, în legătură cu perspectivele personale și socioprofesionale, până la o lipsă de grijă sau chiar ignorare în legătură cu prezentul și conștientizarea status-rolului dobândit, stări care, uneori, se conjugă cu alienarea (în sensul durkheimian al termenului) și frustrarea. Așa stând lucrurile, ne putem lesne explica de ce în toate țările dezvoltate, în anumite perioade de timp, tineretul (mai ales studențimea) s-a aflat în fruntea mișcărilor sociale și politice.

Datele pe care le voi utiliza pe parcursul analizelor de natură descriptiv-exploratorie, din prima parte a lucrării, ca și cele ce vor face obiectul conturării unor niveluri de cuprindere și predicție a comportamentului de participare a tinerilor provin, în totalitate, din ancheta *Tinerii și decizia la diferite niveluri*¹ (detalii tehnice legate de eșantionare și cercetarea empirică propriu-zisă pot fi consultate în S. Ilie, „Revista Calitatea Vieții, nr. 3–4/2004). Ancheta a fost proiectată ca parte constitutivă a planului de elaborare de scenarii, în vederea proiectării unor strategii naționale integrate privind încurajarea participării tinerilor la decizia publică.

MODELE ȘI TENDINȚE DE PARTICIPARE CIVICĂ A TINERILOR

Prin participare – în general – înțelegem o acțiune de implicare (subiectivă, prin aspirații, atitudini și cunoștințe, convingeri) și de integrare (de factură obiectivă, prin dinamica proceselor de interacțiune) individuală, în raport cu acțiunea colectivă. Participarea reprezintă o valoare, în măsura în care satisface nevoia umană de implicare și integrare, asigură necesitatea afectivă și de apartenență și un mod de a fi sau de identificare cu acel univers de viață, care conferă sens și orientare existenței individuale și sociale.

Problematika tineretului nu poate fi delimitată de oricare dintre problemele cu care omul, ca ființă socială s-a confruntat în evoluția sa. Întreaga evoluție a

¹ *Tinerii și decizia la diferite niveluri*, coord. cercetător științific gr. III, Simona Ilie, cercetare privind participarea tinerilor la decizie, s-a desfășurat în luna mai 2003, la solicitarea „Ministerului Tineretului și Sportului”, pe un eșantion de tineri reprezentativ național.

societății cunoaște o continuitate în dezbaterile asupra tinereții, din perspective dominate fie de evenimente social-istorice, fie de concepții filosofico-sociologice, fie de dominante cultural-spirituale. Din perspectivă sociologică, *tinerețea* implică relațiile și rolurile sociale preluate de tineri în relația cu convingerile, concepțiile și atitudinile exteriorizate în comportamentul acestora. Dezbateră pe marginea conceptului de *tineret* presupune o analiză a cărei termeni de referință sunt: vârsta, atribuțiile tinerilor în funcție de propriile interese, aspirații, idealuri și finalități, poziția și rolul auto-atribuit în cadrul grupului sau comunității de apartenență, influențele, dominația și puterea pe care și le asumă și de care se simt responsabili.

Tineretul, în contururile sale sociologice, economice și culturale, a evoluat în mod semnificativ ca rezultat al schimbărilor demografice, al modificărilor produse în mediul social, în comportamentul individual și colectiv, în relațiile de familie, precum și în condițiile pieței de muncă. *Prima constatare* care se impune se referă la prelungirea perioadei de tinerețe. Demografii au observat că, sub presiunea factorilor economici (ocuparea forței de muncă, șomaj) și a factorilor socioculturali, tinerii sunt, în medie, mai înaintați în vârstă când parcurg diferite etape ale vieții, cum ar fi terminarea studiilor, accesul la un loc de muncă, întemeierea unei familii etc. Cea de *a doua constatare* se referă la itinerarii de viață neliniare: asistăm astăzi la o „confuzie a secvențelor de viață”²: este posibil să fii în mod simultan student, să ai responsabilități de familie, să lucrezi, să cauți o slujbă, să locuiești cu părinții, iar întrepătrunderea acestor roluri sau statute distincte devine din ce în ce mai frecventă. Traseele individuale în viață devin mai puțin liniare, pe măsură ce societățile noastre nu mai oferă aceleași garanții (siguranța locului de muncă, alocații sociale etc.), în comparație cu trecutul. Cea de *a treia constatare* aduce în prim plan problema modelelor colective tradiționale, care pierd teren în fața traiectoriilor personale, devenite din ce în ce mai individualizate. „Calendarele familial, matrimonial și profesional ale fiecărui individ nu mai sunt organizate în mod standardizat”³. Acest fapt se repercutează, cu precădere, asupra politicilor desfășurate de autoritățile publice.

Lucrarea adoptă optica modernă, conform căreia tinerii au încetat să reprezinte sursa dezordinii sociale și au devenit sau ar trebui să devină, resursa umană principală a societății și acțiunii acesteia. Dincolo de atitudinile comune legate de principalele domenii și împrejurări ale vieții, izvorâte din statutul comun al grupului lor de vârstă, dar și din faptul că sunt participanți în aceeași societate aflată într-o perioadă de tranziție plină de dificultăți și de provocări – tineretul român nu este omogen: statutul sociodemografic determină profilul atitudinal – alcătuit din *atitudini* (relații sociale, norme sociale, mediu social) și *satisfacție* (în

² *Jeunesse, le devoir de l'avenir*, Commissariat General de Plan, Raport al Comitetului prezidat de Dominique Charvet, martie 2001, p. 33, apud *Cartea albă a comisiei europene – un nou elan pentru tineretul Europei*, ANSIT, 2002.

³ Idem, p. 35.

raport cu domeniile vieții) – care influențează profilul strategiilor de adaptare. De altfel, rezultatele cercetării de tip longitudinal efectuate de ICCV, pe baza datelor empirice recoltate în perioada primilor zece ani de tranziție românească și publicate în lucrarea *Calitatea vieții în România*⁴, relevă faptul că populația de tineri (18–30 ani) se detașează printr-un profil al calității vieții percepute ușor mai favorabil, comparativ cu cel al celorlalte categorii de vârstă. Uzând de trei categorii de analiză a distanței sociale – *concordanța*, *alternanța* și *opoziția* – studiul mai sus amintit pune în lumină faptul că, pe lângă o sănătate mai bună, tinerii întrunesc valori mai înalte și pentru alți nouă indicatori, comparativ cu celelalte categorii de populație (relații de familie mai bune, venituri mai mari, percepția preocupării societății pentru nevoiași, posibilitatea obținerii unui loc de muncă, posibilități mai bune de afirmare în viață, o mai mare respectare a drepturilor personale, mulțumirea în viața de zi cu zi, condițiile de viață și satisfacția față de veniturile personale).

Abordările cu privire la tineret au o tradiție în Institutul de Cercetare a Calității Vieții. O cercetare în acest sens a fost realizată în anul 1994⁵, iar una dintre concluziile studiului a fost că tinerii sunt centrați, esențial, pe viața personală, dând dovadă de o slabă integrare și lipsă de interes în sfera societății civile, fiind preferate strategiile de integrare socială „defensive” și, mai degrabă, non-participative; cu alte cuvinte, ierarhia valorilor conține, pe primele trei locuri, *familia*, *banii* și *locuința*. Percepția relațiilor sociale este negativă, în timp ce prietenia, familia și dragostea sunt puternic valorizate. Investigațiile realizate de Institutul de Cercetare a Calității Vieții, în sensul desprinderii opiniilor și percepțiilor în rândurile tinerilor români⁶, constituie un punct de reper în analiza de față: remarcăm o oarecare distanțare de obiectivele politice și o deplasare a accentului către refugiul în viața personală (dragoste, familie, prieteni), viața privată prevalând, în mod covârșitor, în fața celei publice, sociale.

Dimensiuni și tendințe ale implicării civice și participării la decizie a tinerilor

Ne propunem, în continuare, o analiză interpretativă a elementelor descriptive ce dau seama de trendul, amploarea și natura participării și satisfacției vieții în populația de tineri, urmând ca în partea finală a lucrării să propunem configurarea unui model teoretic de participare civică, făcând uz de proceduri specifice de statistică inferențială (deductivă).

⁴ Vezi Mărginean I., Bălașa Ana, (coord.), *Calitatea vieții în România*, Editura Expert, București, 2002.

⁵ Vezi *Tineretul în România actuală* (1994), cercetare a ICCV desfășurată pe baza unei anchete de teren utilizând un eșantion reprezentativ pentru populația de tineri din România.

⁶ Mărginean I., (coord), *Tineretul deceniului unu. Provocările anilor '90*, Editura Expert, București, 1996, p. 270 și urm.

Calitatea vieții, percepută. Satisfacția cu viața de zi cu zi

Conceptul de *calitate a vieții* este de natură evaluativă, rezultat al combinării unui *indicator de stare* – viața oamenilor, așa cum se relevă ea la un moment dat – și a unui *indicator al criteriului de evaluare* – în raport cu care starea vieții este evaluată ca fiind bună sau nu, și se referă la necesități și aspirații umane. Altfel spus, calitatea vieții reprezintă nu numai o *stare*, ci și un *obiectiv* de atins, în sensul că exprimă modul în care trăiesc oamenii, satisfacția resimțită, năzuințele de mai bine, ca și acțiunile menite să contribuie la obținerea noilor valori, ceea ce face necesară îmbinarea cercetării cu programele de politică socială. Ca un corolar al acestei presupoziii, vom spune că este fundamental ca în cercetările de calitate a vieții să operăm o distincție clară între *condițiile vieții* și *activitățile (inițiativele)* propriu-zise din care se compune viața. „Dacă prin calitatea vieții se desemnează finalitatea proceselor de dezvoltare, prin modernizare se face referire la o modalitate esențială de realizare a dezvoltării și, în genere, a schimbării”⁷.

Cercetătorul social este pus în situația de a înregistra, de fapt, rezultatul procesului natural de evaluare, sintetizând ceea ce numim prin *indicatori sintetici de calitate a vieții (de evaluare)*. Indicatorii astfel rezultați nu se vor mai referi la starea propriu-zisă a vieții, ci la calitatea *estimată* a acesteia. Acest tip de indicatori se potrivește cel mai bine modului de gândire al observatorului natural; în condiții normale, acesta nu estimează distinct starea vieții și criteriile de evaluare pentru ca ulterior să le compare, ci evaluează, în mod nemijlocit, o stare difuz percepută.

Satisfacția vieții reprezintă unul dintre cele patru seturi de indicatori globali ai calității vieții.⁸ Această dimensiune e alcătuită din *indicatori de satisfacție nespecificată a vieții* – se referă la itemi ce se adresează la viață, în general, fără vreo specificare la o anumită componentă sau alta a ei, și *indicatori de satisfacție specificată a vieții* – alcătuit din itemi ce fac referire la calitatea percepută a diferitelor aspecte, contexte particulare, ale vieții.

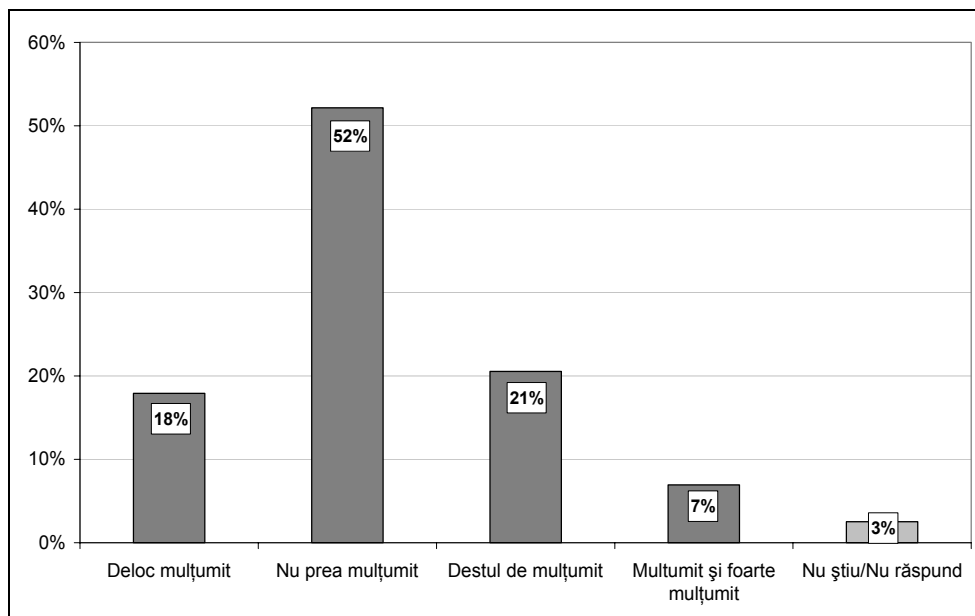
Un prim aspect important în încercarea de conturare a tendințelor subsumate participării civice se referă la *gradul de satisfacție cu viața în general*, în cazul nostru, a populației tinere. Considerată ca rezultat al evaluării făcute în mod continuu de subiecți asupra propriilor condiții de viață, considerate din perspectivă temporală, satisfacția cu viața constituie un punct de reper în analiza oricărui contingent de populație.

⁷ Sandu, D., *Dezvoltarea socioteritorială a României*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, p. 48.

⁸ În lucrarea *Indicatori și surse de variație a calității vieții*, profesorul Cătălin Zamfir elaborează un set de patru indicatori ai calității vieții, surprinzând obiectul de măsurat dintr-o perspectivă proprie. Aceștia sunt: *satisfacția vieții*, *calitatea percepută a vieții*, *perceperea schimbării* și *integrarea/alienarea psihologică*.

Grafic 1

Aprecierea propriei satisfacții cu viața de zi cu zi

* Cifrele din grafic reprezintă procente și sintetizează răspunsurile la întrebarea – *Luând în considerare toate aspectele vieții dvs. de zi cu zi, cât de mulțumit sunteți de ea?*, și sunt rezultatul chestionării unui număr de 838 respondenți, eșantion reprezentativ pentru populația tânără din România, cu vârsta între 16 și 29 de ani.

Analiza distribuției răspunsurilor obținute pe o scală cu patru trepte de intensitate (apreciere) privind satisfacția tinerilor față de viața cotidiană, raportată la toate aspectele sale, relevă faptul că aceștia se declară mai degrabă nemulțumiți. Mai bine de 2/3 dintre cei intervievați în ancheta din 2003 se (auto)situează în partea dinspre polul de nemulțumire al scalei utilizate. Fără îndoială însă că factorii care conduc către o stare de nemulțumire cunosc o largă variabilitate, ce nu poate fi explicată doar la nivelul unei evaluări descriptive. În contextul problematicei participării tinerilor la decizie, în partea secundă a lucrării ne vom ocupa (și) de studiul posibilității existenței unei legături semnificativ-statistice între aceasta și auto-exprimarea gradului de satisfacție față de viața de zi cu zi. Pentru moment, ne vom rezuma la a constata că aproape 2/3 (61,7%) dintre tinerii care își exprimă nemulțumirea față de viața de zi cu zi apreciază că sunt ignorați în societatea românească de astăzi.

Participarea la decizia locală

Participarea la decizie reprezintă un indicator social important pentru aprecierea calității potențialului efectiv de implicare a actorilor sociali în angrenajul constituirii și

funcționării optime a societății civile. *În ce măsură ne-participarea la decizie este conștientizată ca fiind un motiv de nemulțumire pentru tineri?* Dintre cei anchetați, 19,8% consideră participarea la decizie ca fiind *importantă și foarte importantă*, dar apreciază, în același timp, că tinerii sunt ignorați de la această latură. În privința *oportunităților de participare la decizia locală*, mai mult de 2/3 din populația de tineri (84,8%) consideră că acest aspect este *important și foarte important*.

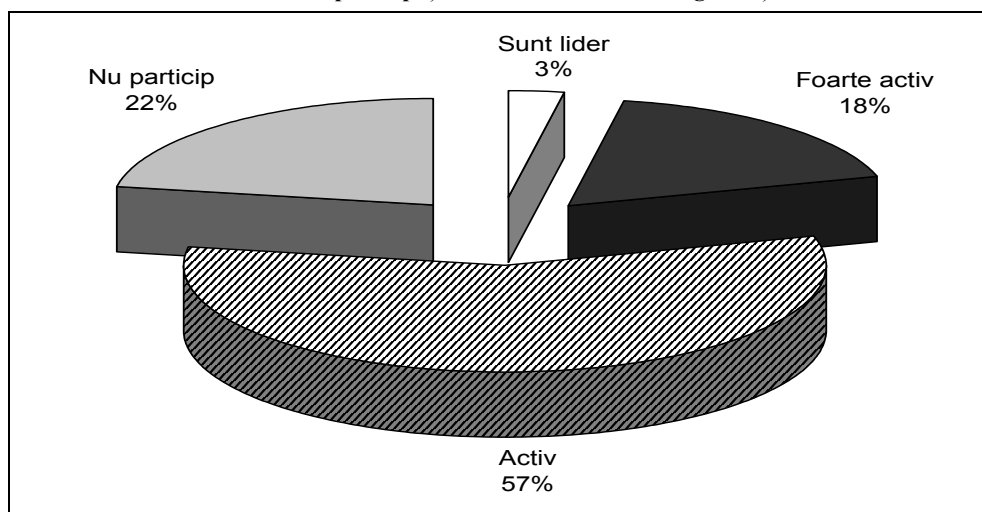
Participarea la decizie în organizații/asociații

Trei sferturi dintre tinerii care declară că fac parte dintr-o organizație/asociație (33% din totalul celor intervievați, de trei ori mai mult decât cifra corespunzătoare pentru întreaga populație a României) apreciază că participă activ și foarte activ la luarea deciziilor în cadrul acestora (nu există diferențe semnificative în funcție de mediu sau de vârstă).

Aproape jumătate din populația de tineri chestionată declară că, în cadrul organizației din care face parte, deciziile se iau în mod democratic. În privința modului în care este ales șeful organizației, diferențele dintre rural și urban sunt semnificative: dacă în mediul urban, aproximativ jumătate susțin că este ales prin vot majoritar, mai puțin de o treime declară același lucru în rural. Aici, se pare că liderul se impune, mai degrabă, singur, prin meritele sale, și este acceptat ca atare de către membrii organizației (peste 45% au declarat acest lucru, comparativ cu numai o treime din mediul urban). Și vârsta induce diferențieri semnificative. Pentru cei peste 18 ani, liderul este ales, în organizațiile din care fac parte, preponderent prin vot, în timp ce, în cazul adolescenților, se pare că acesta se impune prin meritele sale, prin atribute carismatice.

Grafic 2

Cât de activ participați la luarea deciziilor în organizații?

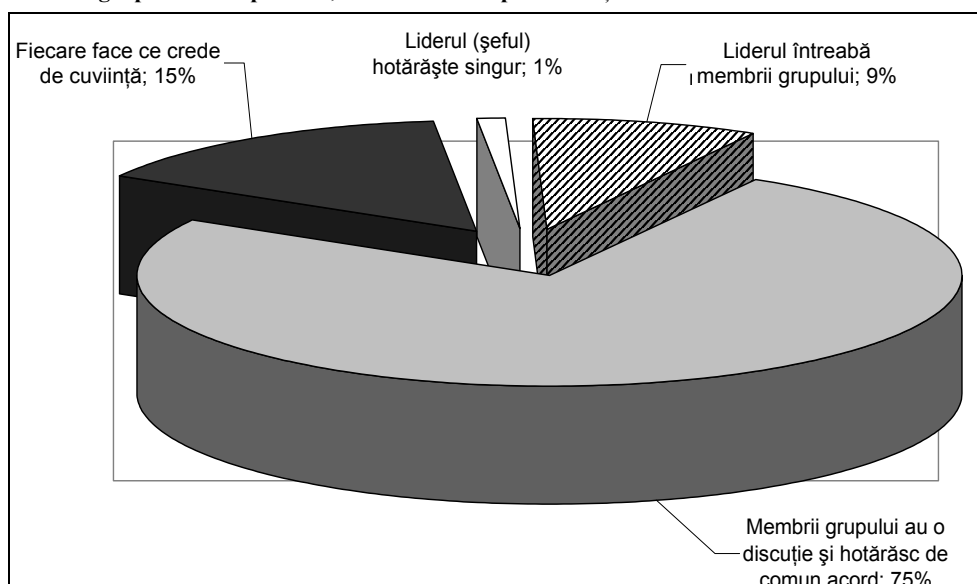

Participarea la decizie în grupul de prieteni

Intensitatea participării la decizie în interiorul grupului de prieteni este, dintre dimensiunile luate în analiză, de departe, cea mai ridicată. Grupurile nedemocratice, strict organizate, cu lider autoritar, de tip „găști de cartier” se pare că sunt, mai degrabă, prezențe marginale chiar și pentru adolescenți. Peste 85% dintre tineri apreciază că participă activ și foarte activ la luarea deciziilor, în interiorul grupului. De asemenea, imensa majoritate a tinerilor (peste trei sferturi) apreciază că deciziile în interiorul grupului se hotărăsc în comun, neexistând variații în funcție de vârstă sau de mediul de rezidență. Totuși, doar aproximativ 60% dintre ei recunosc apartenența la astfel de grupuri cu caracter informal (grupuri de prieteni care se întâlnesc regulat, își petrec timpul împreună, sau se ajută la rezolvarea diferitelor probleme).

Grafic 3

În grupul dvs. de prieteni, hotărârile care privesc acțiunile comune sunt luate astfel:

Competența civică

Problema consolidării societății civice românești presupune o discuție despre promovarea/conturarea/asigurarea unei *competențe civice* a cât mai multor cetățeni, participanți activi în cadrul unor structuri neguvernamentale specifice (asociații, organizații etc.). Competența civică reprezintă un concept de referință în politologia contemporană, fiind amplu dezbătut în lucrarea, deja consacrată, *Cultura civică*⁹.

⁹ Almond G. A., Verba S., *Cultura civică*, Editura DuStyle, București, 1996.

În ceea ce privește aprecierea gradului în care își pot face cunoscute către autoritățile locale punctele de vedere, pe această cale, aducând în atenția publică o parte dintre așteptările lor, tinerii sunt, mai degrabă, pesimiști: 42% dintre tineri cred că autoritățile locale nu ar ține cont de părerea lor, în timp ce aproape jumătate din ei își exprimă speranța că pot interveni, în mică măsură, în decizia autorităților locale. Rezidența urban-rural, vârsta și nivelul veniturilor nu induc diferențe. De altfel, 48% dintre tineri cred că pot influența doar în „foarte mică măsură” viața localității în care trăiesc. Când sunt chestionați asupra posibilității de influență a vieții întregii țări, segmentul celor care aleg varianta anterioară se ridică la aproape 70%. La nivelul întregii țări, cifrele corespunzătoare, conform BOP-FSD octombrie 2004, sunt 58% pentru influență, în mică măsură, la nivelul întregii țări, respectiv 53% în ceea ce privește influența redusă la nivelul localității. Practic populația de tineri se simte în semnificativ mai mică măsură influențată în ceea ce privește deciziile la nivel național și la fel de puțin ca restul populației, la nivel local. Mai mult, 68% contestă șansa de a putea face ceva împotriva unei decizii a Primăriei care îi afectează în mod negativ. Există, totuși, un segment de tineri, estimat la 23%, care cred că ar putea acționa cumva împotriva unei astfel de decizii. Ușor mai optimiste în acest sens se dovedesc a fi persoanele de sex feminin (27%). Încrederea în puterea (competența) protestului lor scade când se pune în discuție posibilitatea implicării într-o decizie de ordin guvernamental.

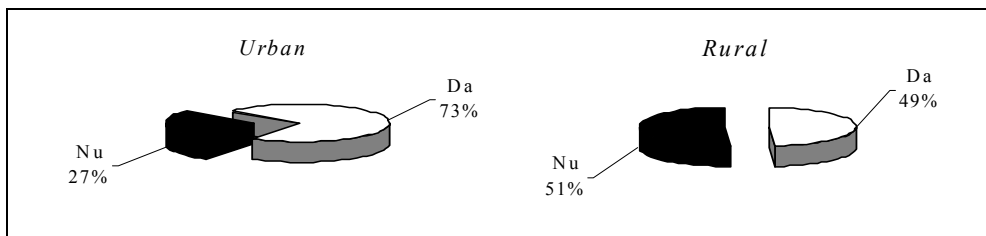
Grupurile de tineri și fenomenul asociaționist

În ceea ce îi privește exclusiv pe tinerii din România, aproape 2/3 dintre aceștia sunt membri ai unor grupuri de vârstă (care se întâlnesc regulat – asociere în grupuri informale). O treime dintre ei declară că fac parte din diverse asociații/organizații. 30% dintre tineri nu sunt prezenți nici în grupuri formale, nici informale.

Asocierea de tip informal este prezentă într-o măsură mai mare la adolescenți (aproximativ 70%) și la tinerii de până în 25 de ani (mai mult de 2/3) și într-o măsură mai mică la cei peste 25 de ani (numai 1/2). Cele mai frecvente activități pe care le desfășoară tinerii împreună sunt petrecerile (peste 1/3 le-au menționat printre activitățile comune) și ieșirile în discoteci sau cluburi (aproape un sfert). Nu există diferențe între rural și urban, acestea reprezentând activitățile preferate în ambele cazuri. Totuși, mediul de rezidență induce diferențe semnificative în continuare: pe locul al treilea ca frecvență a mențiunilor, în mediul rural apare activitatea „*ne ajutam la muncă, la treabă, în gospodărie, în agricultură*”, aceasta situându-se pe ultimele locuri în mediul urban. De asemenea, ieșirile la iarbă verde, excursiile, vacanțele petrecute împreună au fost mai des menționate în urban decât în rural. Activitățile sportive se plasează pe primele locuri în ambele medii de rezidență.

Grafic 4

În general, oamenii fac parte din diferite grupuri de prieteni care se întâlnesc regulat, își petrec timpul împreună, sau se ajută la rezolvarea diferitelor probleme. Dvs. faceți parte dintr-un asemenea grup?

Deși sunt mai implicați decât restul populației adulte în fenomene de tip asociaționist, tinerii din România sunt mai puțin prezenți în spațiul civic decât cei din restul Europei. În plus, apar diferențe și în funcție de mediul de rezidență: rezidența în urban crește incidența apartenenței atât în cazul grupurilor formale cât și a celor informale.

Între motivele principale pentru care tinerii nu participă în diferite organizații se numără faptul că nu au auzit despre acestea (23% din total tineri) și lipsa timpului (17%). În proporție egală, argumente de tipul „nu am nimic de câștigat”, respectiv „opinia tinerilor nu este, oricum, luată în seamă” (9%, respectiv 8%) sunt aduse ca argumente pentru a justifica non-implicarea în asociații. Într-o mai mică măsură, non-implicarea este rezultat al faptului că tinerii „nu cred în rezolvarea problemelor pe această cale” (5%), că nu au încredere în asemenea organizații (3%), sau că nu au încredere în liderii unor asemenea organizații (3%). Faptul că nu au auzit de asociații/organizații de tipul celor menționate este principalul motiv de neparticipare, în rural (41%), iar lipsa timpului este, mai degrabă, motivul neparticipării specific tinerilor din spațiul urban. Aproximativ trei sferturi dintre tinerii din urban, comparativ cu mai puțin de jumătate dintre tinerii din rural, declară că fac parte dintr-un grup informal.

Ne-frecventarea activităților extra-școlare este una redusă: 25% dintre cei chestionați spun că au participat la organizarea unor activități în cadrul școlii (aniversări, concursuri de miss etc.), în timp ce doar 15% nu au luat parte la astfel de evenimente. Activitățile de tipul competițiilor inter-școlare (sportive, artistice) par să atragă mai multe adeziuni în rândurile tinerilor de vârstă școlară/liceală: 45% dintre tineri declară că au fost participanți direcți la aceste evenimente. Interesant de reținut este faptul că 8% (15% în rural) dintre tineri *nu au avut ocazia de a participa la activități inter-școlare*, deoarece acestea *nu s-au organizat* (ceva mai mult de un sfert dintre tineri și-au declarat dezinteresul față de acest tip de activități). Ceea ce atrage atenția din perspectiva problematicii participării este faptul că 27% nu au participat, chiar în condițiile în care acestea au fost organizate. 17% și respectiv, în rural, 2% dintre tineri au valorificat posibilitatea de exprimare

a punctelor de vedere în reviste școlare/articole la gazetă, sau postul școlar de radio. Absența unor asemenea forme de exprimare este reclamată de 33% dintre tineri (revistă/gazetă), respectiv 57% în cazul postului de radio. Locuirea în rural restricționează foarte mult accesul la astfel de forme de participare: în 58% dintre cazuri nu există reviste sau gazete școlare, în timp ce 72% nu au acces la un post de radio în instituția de învățământ pe care o frecventează.

Organizații care se adresează tinerilor – modalități de recunoaștere și responsabilizare socială a acestora

Organizațiile destinate tinerilor constituie unul dintre aspectele-problemă, când discutăm despre situația tinerilor. Pe de o parte, se pare că în multe localități, preponderent în mediul rural, nu există astfel de organizații. Astfel, numai 8 tineri dintr-o sută, din mediul rural și 28, din cel urban au declarat că există organizații de tineret în localitatea în care trăiesc. Pe de altă parte, chiar dacă există, acestea sunt relativ slab cunoscute de aceștia. Mulți dintre cei intervievați, mai ales din mediul urban (44%) și mai puțin din mediul rural (14%) au admis că nu știu dacă există astfel de organizații în propria localitate.

Tabelul nr. 1

Ce organizații de tineri cunoașteți în localitatea dvs.? (% din cei care cunosc)

Organizații de tineret ale partidelor politice (PSD, PNL, PR)	27
Asociații/organizații studențești internaționale	20
Asociații studențești/ligi naționale (ASLS, ASER, ADVICE)	14
Asociații, cluburi sportive (echipe de juniori, echipe de fotbal)	14
Clubul elevilor, <i>fun-cluburi</i> ale formațiilor	8
Consiliul local al tinerilor/al elevilor	5
Asociații civice în care sunt implicați tineri	3
Organizații ecologice (<i>Salvați natura</i>)	3
Asociații profesionale	2
Consiliul elevilor (în licee)	2
Asociații turistice pentru tineret (<i>Studentours, Ecotur</i>)	2
TOTAL	100%

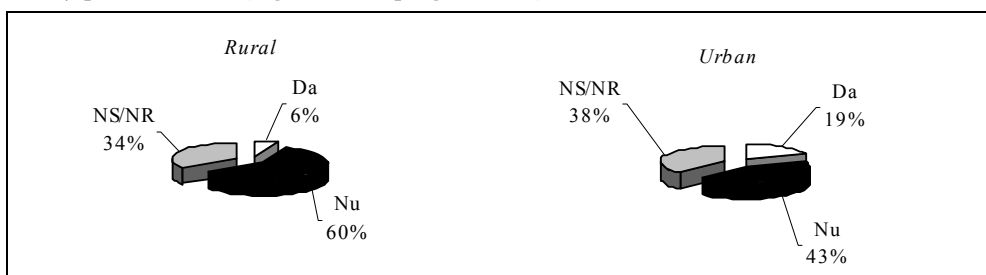
Cele mai cunoscute se pare că sunt organizațiile de tineret ale partidelor politice și organizațiile studențești (fie naționale, fie internaționale), fiecare dintre acestea fiind menționate de aproximativ o treime dintre tinerii care se declarau cunoscători de astfel de organizații în localitate. 14% au menționat asociații sau cluburi sportive (echipe de juniori, echipe de fotbal etc.), cei între 15–18 ani făcând referire mai mult la cluburile elevilor sau *fun-cluburi* ale formațiilor.

Majoritatea tinerilor nu au putut preciza măsuri sau reglementări destinate lor, mai puțin de 15% fiind în stare să numească câteva asemenea programe. Diferența este semnificativă statistic, pe medii de rezidență: aproape două treimi

dintre tinerii din rural nu au putut preciza reglementări sau programe adresate lor, comparativ cu 43% în mediul urban (și pe criteriul vârstei, identificăm diferențe: cele mai multe măsuri sunt cunoscute de tinerii între 18 și 24 ani, iar cele mai puține, de cei peste 25 de ani).

Grafic 5

Puteți preciza măsuri (reglementări, programe etc.) care se adresează tinerilor/în favoarea lor?

MODEL DE ANALIZĂ EMPIRICĂ A PARTICIPĂRII CIVICE

Este dezvoltarea¹⁰ purtătoare de capital¹¹, în sensul participării civice? Sunt persoanele din localitățile mai dezvoltate înclinate către o participare mai pronunțată la decizia publică? Ce legătură este între „localizarea” sursei de întărire a propriilor atitudini/comportamente și intensitatea implicării în activități civice? Depinde potențialul de exprimare civică de nivelul „investițiilor” făcute de actorii sociali în educația, cunoașterea și relaționarea cu cei din jur?

O discuție despre participarea civică și societatea civilă, ca elemente sustenabile ale demersului de evaluare a performanțelor unei democrații, trebuie să aibă, ca puncte de reper, câteva „note” apreciative, raportate la nivelul întregii populații a țării. Astfel, notăm că mai mult de *1/3 din populația adultă* neinstituționalizată a României se declară *nemulțumită și foarte nemulțumită* de democrația din România, doar 21% exprimându-se mulțumiți, în acest sens (date oferite de BOP-FSD, Octombrie 2003). Cât privește participarea la viața asociativă, înțeleasă ca element de bază al exprimării unei societăți civile consistente și vizibile, majoritatea covârșitoare a populației (91%) **nu aparține** de nici o asociație profesională, partid, sindicat, grup religios, ecologic, sportiv, neaducătoare de venit. Mai mult, doar 6% dintre români au declarat că participă la acțiuni civice, neaducătoare de venituri – cor bisericesc, grup artistic, echipă de fotbal, acțiuni de caritate. În acest context ar mai fi de adăugat că – în acord cu estimările Diagnozei

¹⁰ Despre *dezvoltare* se poate spune că aparține categoriei schimbărilor dezirabile, pentru înlesnirea cărora se alcătuiesc programe, se fac proiecte și investiții.

¹¹ Prin *capital* înțelegem un stoc controlabil care poate fi transformat într-un alt stoc de bunuri diferit/dorit de proprietar (deținător).

Calității Vieții, ICCV, 2003 – principalele elemente de suport ale populației, după familie, sunt relațiile de vecinătate, 86% dintre cei intervievați declarându-se mulțumiți și foarte mulțumiți de relațiile cu semenii aflați în proximitatea spațială a propriei locuințe.

Principalele dimensiuni ale structurii sociale a României în perioada de tranziție sunt *nivelul resurselor de status* disponibile, la care se adaugă *ideologiile modernizării* (dimensiune la care se face referire îndeosebi prin stocul de capital simbolic¹²), astfel încât noua structură socială a țării, cu clasă de mijloc, capitaliști, grupuri marginale/defavorizate se constituie, deci, nu numai în funcție de resurse, ci și de credințe, valori, modele culturale (Sandu, 1999).

Natura premiselor analitice pe care le vom propune (analiza) reprezintă o viziune preliminară – teoretică (de validare a unui model teoretic) – de configurare a spațiilor (contextelor) sociale, ce înlesnesc sau *incumbă* manifestarea activismului civic și, în speță, a participării civice.

Am structurat analiza empirică pornind de la exprimarea stocului de activism civic al tinerilor, în termenii resurselor de status, ai valorilor împărtășite, ai evaluărilor și expectanțelor cu privire la spațiul (contextul) social de viață imediat, structurați pe dimensiuni sociodemografice de control; alături de vârstă și regiunea istorică de proveniență, categoriile de clasificare referitoare la mediul de rezidență și sex constituie un ansamblu de predictorii semnificativi, cu o capacitate sporită de diferențiere a fenomenelor de viață socială.

În virtutea unor considerente de ordin practic și de exprimare metodologică coerentă, ne-am propus să evidențiem „performanțele” de activism civic al tinerilor, împărțind analiza statistică în două etape succesive: prima dintre acestea testează latura preponderent *discursiv-atiudinală* (concretizată în indicatorul „discuții pe teme politice”, FA_DIS), iar a doua se axează, mai curând, pe ceea ce am numit prin *implicare civică-comportamentală* (exprimată printr-un indice al frecvenței participării la situațiile ce definesc protestul civic neconvențional, PROT_NCV). Pentru detalii tehnice privind modul de definire și construire a variabilelor utilizate, vezi tabelul din Anexa 1.

Formulările construite în vederea instrumentării demersului de testare a modelului teoretic propus trebuie considerate ca ipoteze cu șanse sporite de a fi validate, dar ca ipoteze, totuși, dat fiind volumul redus al eșantionului pe care l-am utilizat. Mai mult decât atât, reținem natura preponderent explicativă a analizelor statistice (modele de regresie liniară) efectuate, înțeleasă ca un exercițiu de validare

¹² Capitalul simbolic este utilizat aici cu sensul de mulțime a valorilor care pot fi transformate în alte forme utile de capital – cuprinde, la modul general, rețeaua de aliați și de relații deținută de un actor social (și de care acesta aparține), prin ansamblul de angajamente și datorii de onoare, de drepturi și de îndatoriri acumulate de-a lungul generațiilor succesive și care pot fi mobilizate în împrejurări extraordinare (Bourdieu, 2000). Capitalul simbolic poate fi definit prin orice tip de acumulare/proprietate (orice fel de capital: fizic, economic, cultural, social) aflată în situația de a fi percepută de agenți sociali ai altor categorii de percepție, în așa fel încât aceștia sunt în măsură să o (re)cunoască și să-i acorde valoare.

(testare) a unui model teoretic de interpretare a participării civice, importanța teoretică a setului de variabile independente ales prevalând demersului exploratoriu, de predicție a variabilelor dependente folosite.

Tabelul nr. 2

Predictori ai participării civice în populația de tineri

Predictori	Variabile Dependente			
	Civism discursiv (FA DIS)		Implicare civică (PROT NCV)	
	Urban	Rural	Urban	Rural
BĂRBAT (1 da, 0 nu)	(0,09)	0,00	0,00	-0,05
Educație	(0,14)	0,06	-0,04	-0,05
Citește cărți literatură ACT_LIT	0,03	0,04	0,02	0,03
Consum media CONS_MAS	0,00	0,05	(-0,07)	-0,06
VENIT individual	0,00	-0,03	0,03	0,08
Încredere în instituții INCR_INS	-0,2	-0,02	(-0,12)	(-0,09)
Încredere „difuză” INCR_DFZ	0,04	0,07	(-0,09)	0,00
Încredere generalizată INCR_GEN	-0,01	-0,06	-0,01	0,04
Întreține relații apropiate cu colegii REL_CLG	0,00	0,00	0,05	-0,01
Întreține relații apropiate cu vecinii REL_VEC	0,00	-0,02	-0,04	(-0,12)
Toleranța exprimată TOLERANT	-0,03	-0,06	(-0,09)	-0,02
Activism școlar ACT_SCO	(0,51)	(0,59)	(0,32)	0,41
Profil antreprenorial ORANT	(0,06)	0,02	0,00	0,02
Comportament de migrație OUT	0,03	-0,06	-0,04	0,02
Acces internet AI	(0,07)	-0,05	0,02	0,04
Aprecieri loc control LOC_INT	0,05	0,01	0,00	-0,02
Competență civică COM_CIV	0,04	0,04	(0,12)	(0,16)
Satisfăcut de viața cotidiană ZICUZI	-0,02	(-0,10)	0,01	-0,03
R ²	0,36	0,42	0,17	0,31
Durbin-Watson	1,787	1,822	1,899	1,559

Sursa datelor primare: Ancheta Tinerii și decizia la diferite nivele, ICCV, mai 2003.

Cifrele din tabel reprezintă coeficienți de regresie parțială standardizați (Beta); cei trecuți între paranteze diferă semnificativ de zero pentru pragul de semnificație $p=0,05$. Rezultatele analizei de regresie întreprinse pe baza celor două variabile dependente prezentate sunt diseminate pe variabila mediul rezidențial al locuinței respondentului. Pentru definirea variabilelor vezi tabelul 4 din Anexa 1.

Operaționalizarea multistadială a modelului teoretico-explicativ al participării civice și implicării în luarea deciziilor publice a tinerilor, pe care l-am propus aici, constituie un corp relativ omogen, un întreg care se cere a fi interpretat ca atare, ne-fragmentat sau distorsionat de alte analize sau inducții statistice adiacente. Diferitele procente (medii) prezentate pe parcurs nu sunt altceva decât mijloace care înlesnesc identificarea condițiilor (favorabile sau nefavorabile) pentru susținerea unei anumite atitudini sociale, precum și a distincțiilor existente între categorii/grupuri definite specific. Analiza modelelor de regresie propuse, pe baza

unui stoc (de disponibilitate) relativ sărac în predictorii, structurează demersul de identificare și de conturare a modelului tânărului activ civic. *Cine este, cum este și ce crede tânărul care dovedește înclinație către însușirea activităților care promovează implicarea la decizie, în spațiul public al existenței cotidiene?* Ne vom referi, în continuare, la explicitarea „modulului” factorilor pe care îi considerăm relevanți și care contribuie, în mod semnificativ, la definirea modelelor statistice construite, luând în considerare ambele perspective în funcție de care am structurat întregul demers.

Tabelul nr. 3*

Spațiul social al participării și implicării civice a tinerilor, în funcție de mediul rezidențial

Dimensiuni de factori relevanți ai participării civico-politice			
Nivelul discursiv-intențional		Implicare civică activă	
Urban	Rural	Urban	Rural
Bărbat		Consumator media modest	
Educație solidă		Nu are încredere în instituțiile publice	Nu are încredere în instituțiile publice
Se implică în activități extra-școlare	Se implică în activități extra-școlare	Încredere „difuză” scăzută	
Înclinație antreprenorială		Este mai puțin tolerant	
Acces internet		Implicare pozitivă în activitățile extra-școlare	
	Satisfacție scăzută cu viața de zi cu zi	Crede că poate influența deciziile politice	Crede că poate influența deciziile politice
			Nu are relații apropiate cu vecinii

* Tabelul constituie o sinteză a modelului de regresie prezentat în tabelul nr. 2.

În seria resurselor obiective, de status, care contează în mod nemijlocit pentru definirea activismului civic este de menționat, în primul rând, variabila referitoare la apartenența la gen: analiza statistică ne conduce către preponderența discursivă a asumării participării semnificativ sporit în cazul bărbaților tineri, din mediul urban.

În câmpul resurselor de status, ca predictorii pozitivi ai angajamentului civic la nivel intențional, contează dacă locuiești la oraș sau la sat¹³, stocul de educație dobândit – exprimat prin ultima formă de învățământ absolvită – relevanța apartenenței la mediul urban/rural nefiind deloc întâmplătoare, atât timp cât fenomenul asociaționist (ca parte a implicării civice și politice în general) este firav

¹³ Am testat și ipotezele privind rolul indicelui de dezvoltare a județului de reședință (DEVJUD98) și a indicelui de măsurare a nivelului calității vieții, atât pentru comune, cât și pentru orașe (QLIFE/UR) asupra variabilelor dependente. Analiza coeficienților de regresie a indicat legături nesemnificative. Din rațiuni legate de parcimonia modelului, am renunțat la includerea lor în modelele raportate în articolul de față.

reprezentat pe ansamblu, la noi în țară, fapt relevat și pe parcursul lucrării de față. În mediul rural, el este mai degrabă de domeniul excepției. În același timp, consumul de știri radio/TV, lectura ziarelor și urmărirea emisiunilor de tip talk-show politic nu constituie un punct de reper semnificativ pentru identificarea unei înclinații asupra activismului discursiv, mai ales că amplitudinea acestor „îndeletniciri” în aria de obișnuințe–preferințe ale tinerilor nu se ridică la cote prea ridicate.

Pe de altă parte, se pare că afirmarea unui comportament activ, de implicare în structurile extra-școlare (participare la decizie ca șef de clasă, sau ca reprezentant în consiliul școlii/facultății, precum și la realizarea de articole în ziarele școlii sau a emisiunilor de radio, acolo unde acestea se puteau organiza) este puternic asociat cu creionarea unui spirit civic incipient, care poate fi oricând valorificat ulterior, în timp, la alte niveluri și etape de exprimare civică (publică). De asemenea, rămânând în același registru, al asumării rolurilor de participanți la procesele de decizie publică, înclinația către spiritul de liber întreprinzător și de deschidere către asumarea riscurilor constituie un punct de reper semnificativ al aprecierii nivelului de „înregimentare” civică. **Deschiderea către nou**, în sensul înregimentării noilor tehnologii și sisteme informaționale, în vederea sporirii stocului de cunoaștere (a capitalului uman, în cele din urmă) sintetizată aici prin variabila „acces la internet” are o contribuție pozitivă în dobândirea unui profil atitudinal adiacent afirmării și participării la decizie în spațiul public, instituționalizat al societății românești contemporane, cu precădere pentru rezidenții din mediul urban.

Deși reprezintă un indicator, în general, cu o slabă putere de predicție, dată fiind inconsistența între definierea sa și referențialul atins de răspunsurile obținute la întrebare, componenta referitoare la satisfacția cu viața cotidiană – *Luând în considerare toate aspectele vieții dvs. de zi cu zi, cât de mulțumit sunteți de ea?* – propune o relație de indirectă proporționalitate a determinării gradului de preluare de roluri discursiv-intenționale, în contextul de referință al populației de tineri studiate. Nemulțumirea față de viața de zi cu zi înseamnă șanse semnificativ sporite de preluare a rolurilor de implicare civică, pentru tinerii rezidenți în rural, indiferent de sex.

Lanțul causal alcătuit de verigile **capitalului social** ne oferă un plus semnificativ de explicație în modelul de testare a implicării civice active, în sensul că însușirea și participarea activă la luarea deciziilor publice a populației tinere nu depinde, în mod direct, de încrederea „difuză” și cea în instituții, și nici de toleranța declarată – concept cu valențe multi-dimensionale – înțeleasă ca formă de încredere minimală, ci, mai curând, de intensificarea relațiilor de utilitate socială, în spațiul de activitate privat/public. Această stare de fapt nu funcționează, se pare, în totalitatea sa și în mediul rural, acolo unde, indiferent de sex, există un stoc redus al relațiilor de apropiere cu vecinii. De asemenea, atât în urban cât și în rural, măsurile ce aproximează auto-evaluările respondenților cu privire la competența și implicarea civică ocupă un teritoriu distinct și, în același timp, semnificativ din aria

de ne-determinare a variabilei dependente considerate: manifestarea plenară a credinței în propria capacitate de influență a deciziilor și trendurilor politico-sociale se traduce prin șanse sporite de acceptare și încurajare a unui comportament militant în cadrul de manifestare civico-politică.

Reprezentarea preponderent interioară a sursei de control a propriilor acțiuni **și comportamente**, ca și componenta referitoare la comportamentul de migrație nu constituie premise relevante în preluarea rolurilor de activism civic. Orientarea către spațiul public, de interacțiune civică, nu își regăsește rezonanță printre actorii sociali care, deși bine „înregimentați” în viața cotidiană, cu un control sporit asupra propriei sfere de activități personale, nu își manifestă nevoia de exteriorizare în afara spațiului privat. Probabil că auto-suficiența auto-evaluării puterii de decizie la nivelul ariei de activități imediate, personale nu constituie un „catalizator” al acțiunilor cu profil civic, poate (și) pentru că traseul de determinare dintre participarea civică – ce ține de domeniul activităților de spațiul public – și locul controlului¹⁴ – ce trimite, mai curând, către un element de structurare a personalității – este unul indirect, mediat de alte variabile latente, imperceptibile la acest nivel al analizei (traseele de determinare între entitățile considerate pe parcursul acestui studiu nu au asumat întreaga gamă de variabile latente cu potențial explanatoriu al domeniului, identificarea acestor relații de cauzalitate indirectă constituind un obiectiv de operaționalizat într-o analiză viitoare).

¹⁴ „Orientarea locului controlului este o credință (idee) despre auto-evaluarea cu privire la cât de contingente cu ceea ce facem noi (orientare de control intern) sau cu evenimente, întâmplări din afara spectrului controlului personal (orientare de control extern) sunt rezultatele propriilor acțiuni” (Zimbardo, P. G., *Psychology and life*, 11th edition, Glenview, Stanford University, 1985, p. 275 (traducere din engleză: „a locus of control orientation is a belief about whether the outcomes of our actions are contingent on what we do (internal control orientation) or on events outside our personal control (external control orientation)”).

Variabilă de personalitate prezentă în procesele atribuționale caracteristice studiilor de psihosociologie experimentală, „locul controlului” propune o discuție pe marginea auto-percepției oamenilor, cu privire la localizarea originii factorilor despre care aceștia presupun că le influențează comportamentul. Concret, o persoană cu un loc al controlului preponderent intern sau „internalistă” (variabilitatea factorilor de descriere și explicare a spațiului reprezentat de *locul controlului* ne îndeamnă către considerarea unui demers alcătuit în termeni de probabilitate) se va exprima în sensul deținerii controlului asupra desfășurării și consolidării întâmplărilor cotidiene, atribuind schimbărilor survenite în viața sa cauze personale, rezultate ale propriilor acțiuni. În același timp, o persoană catalogată drept „externalistă” atribuie schimbărilor surse preponderent externe propriilor acțiuni și decizii: aceasta va raporta și va acționa ca și cum unele instanțe situate dincolo de controlul său (cum ar fi soarta, șansa sau alte constrângeri sociale) constituie factori determinanți în conturarea rezultatelor propriilor demersuri.

Propriul *pattern* de atribuire determină, în mare măsură, care sunt forțele pe care le facem responsabile pentru propriile succese sau respectiv, eșecuri. Atât locul controlului cât și modelul de atribuire la care apelăm exercită o influență considerabilă asupra motivațiilor, așteptărilor și a comportamentului de aversiune față de risc. Ipoteza noastră de lucru – considerând profilul spiritual asociat specificului vârstei tinere – este că tinerii cu un profil al activismului și al implicării civice mai bine conturat tind să atribuie cauze preponderent interne actelor și comportamentelor cotidiene.

CONCLUZII

Deși suntem încă departe de a putea consemna cunoașterea deplină a „chimiei sociale” a condiționărilor specifice fenomenelor de angrenare civică și politică, de participare comunitară, în ultimă instanță, discuția anterioară permite o aproximare incipientă a caracteristicilor stocului social al activismului politic și participării civice. Realitatea socială nu este organizată pe variabile, ci pe structuri care se inter-condiționează: tinerii, în cazul nostru, sunt predispuși către preluarea unor roluri de implicare civică nu pentru că, de pildă, locuiesc în urban, au absolvit mai mulți ani de școală, au acces la internet, au o deschidere către activități cu caracter antreprenorial, sau pentru că cred că opinia lor contează; ei reacționează la modul în care toate aceste variabile se combină între ele. Semnele acestei complexități interpretative este sugerată chiar de analiza efectuată aici, care se axează asupra unui set de predictorii semnificativi pentru surprinderea intensității sociale a fenomenului. Aproximarea de realitate nu se poate face decât prin identificarea unor tipuri sociale de moduri de raportare la realitate, prin parcurgerea simultană a atributelor considerate vitale pentru construirea unor modele explicative consecvente.

Motivația preponderent teoretico-explicativă a demersului adoptat a presupus orientarea cadrului analitic către asumarea unor condiții de exprimare practică ce, uneori, pot atrage controverse atât interpretative cât și de procedură (referirea la un eșantion relativ restrâns numeric, dar bine reprezentat, precum și operaționalizarea unui model de regresie la un nivel minimal, cu predictorii selectați din rațiuni exclusiv teoretice). Modelul rezultat în urma încercării de delimitare științifică a condițiilor favorizante pentru însușirea unor roluri de participare și implicare civico-politică afirmă existența unor factori relevanți (semnificativi statistic) în acest sens, definiți prin stocul de resurse de status, valorile împărțite și profilul evaluărilor și expectanțelor cu privire la spațiul social de viață imediat, structurați pe dimensiuni sociodemografice de control.

BIBLIOGRAFIE

1. Almond, Gabriel, Verba, Sidney, *Cultura civică*, București, Editura DUStyle, [1963] (1996).
2. Banciu, Dan, Petre, Ioana, Balica, Ecaterina, *Tineret, norme, valori. Repere pentru o sociologie a tineretului*, București, Editura LuminaLex, 2002.
3. Batâr, Dumitru, *Elemente ale modelului cultural al generației tinere în perioada de tranziție*, Teză de Doctorat nepublicată, coord. prof. univ. dr. Ioan Drăgan, Universitatea din București, 2000.
4. Bourdieu, Pierre, *Simțul practic*, Iași, Editura Institutul European, 2000.
5. Dahl, Robert, *Problema competenței civice*, „Polis”, 1996, nr. 3–4, p. 29–43.
6. Linton, Ralph, *Fundamentul cultural al personalității*, București, Editura Științifică, 1968.
7. Mărginean, Ioan (coord.), *Tineretul deceniului unu. Provocările anilor '90*, București, Editura Expert, 1996.
8. Putnam, Robert, *Bowling alone. The collapse and revival of american community*, New York, Simon and Schuster, Touchstone, 2000.
9. Sandu, Dumitru, *Drumul antreprenorial: fără încredere dar cu relații*, „Sociologie românească”, 1999a, nr. 2, p. 124–142.
10. Sandu, Dumitru, *Spațiul social al tranziției*, Iași, Editura Polirom, 1999b.
11. Sandu, Dumitru, *Sociabilitatea în spațiul dezvoltării*, Iași, Editura Polirom, 2003.
12. Voicu, Bogdan, *România pseudo-modernă*, „Sociologie românească”, 2001, nr. 1–4, 35–70.
13. Zimbardo, P. G., *Psychology and life*, 11th edition. Glenview IL, Stanford University, 1985.

Anexa 1

Definirea variabilelor utilizate în analiza secundară

Variabilele de lucru	Descrierea variabilelor
<i>Capital UMAN</i>	
Frecvența lecturii cărților de literatură ACT_LIT	Scală de patru trepte, de la „aproape zilnic” (4) la „mai rar/ niciodată” (1).
Ultima formă de învățământ absolvită EDUC	Scală ordinală cu cinci categorii: 5–Studii post-universitare, 4–Studii universitare, 3–Liceul/Școală profesională, 2–Ciclul gimnazial, 1–Ciclul primar, 0–Fără școală.
Consum mass-media CONS_MAS	Indice de numărare a situațiilor în care respondentul declară că „aproape zilnic” urmărește știri la radio/TV (ACT_STR), citește ziare (ACT_ZIA) și se uită la talk-show-uri (ACT_TLK). Amplitudine între 0 și 3.
<i>Capital MATERIAL</i>	
Venit individual VENIT	Nivelul veniturilor bănești personale obținute în luna anterioară anchetei.
<i>Capital SIMBOLIC</i>	
Orientare antreprenorială ORANT	Indice de numărare a orientării antreprenoriale: 2–Are firmă/afacere proprie, 1–Intenționează să pornească o afacere proprie, 0–Nu are și este improbabil în viitor.
Comportamentul de migrație OUT	În ultimii 5 ani, ați fost într-o țară străină? (1–Da, 0–Nu).
Acces la servicii de tip internet AI	Aveți acces la internet? (1–Da, 0–Nu).
<i>Capital COMUNITAR (REGIONAL)</i>	
Indice al nivelului calității vieții (comune și orașe) QLIFE/UR	Indice construit pornind de la ipoteza că, deși satele și orașele diferă foarte mult între ele, calitatea vieții locale poate fi „citită” prin intermediul fenomenelor demografice de <i>mortalitate infantilă, fertilitate și migrație</i> .
Indice al dezvoltării județului în care locuiește DEVJUD98	Indice al dezvoltării județului, construit prin agregări factoriale succesive din 11 indicatori primari care se referă la <i>capitalul uman, ocuparea forței de muncă, modernitatea demografică și capitalul material al gospodăriei</i> ¹⁵ .
Categorie rezidențială MED	Mediul de rezidență al locuinței (1–Urban, 0–Rural).
<i>Capital SOCIAL</i>	
<i>Capital Relațional</i>	
Rețele de utilitate socială REL_VEC	Indice de numărare a tipurilor de situații în care respondenții declară că se vizitează aproape zilnic cu vecinii (RELV_V), își împrumută bani și diverse lucruri (RELV_B), petrec împreună la diferite ocazii (RELV_P), lasă locuința în grija lor (RELV_G) și discută probleme care-i frământă (RELV_D). Indicele are amplitudine între 0 și 5.
Rețele de utilitate socială REL_CLG	Indice de numărare a tipurilor de situații în care respondenții declară că se vizitează aproape zilnic cu vecinii (RELC_V), își împrumută bani și diverse lucruri (RELC_B), petrec împreună la diferite ocazii (RELC_P), preiau din sarcinile de serviciu (RELC_G), ridică salariul colegilor când aceștia sunt absenți (RELC_D) și discută probleme care-i frământă (RELC_V1). Indicele are amplitudine între 0 și 6.

¹⁵ Sandu, D., (coord.), *The Villages of Romania: Development, Poverty and Social Capital*, The World Bank, București, martie 2000.

<i>Încredere</i>	
Încredere instituțională INCR_INS	Scor factorial care măsoară încrederea în următoarele instituții: primărie, spital, poliție, școală, tribunal și circa financiară.
Încredere „difuză” INCR_DFZ	Indice de numărare a situațiilor în care respondenții declară că au foarte multă încredere în propria familie, vecini, colegi, prieteni, profesori, preot/pastor, primar și autorități locale. Amplitudine între 0 și 8.
Încredere generalizată INCR_GEN	Acord cu afirmația că „se poate avea încredere în cei mai mulți dintre oameni” (1–Da, 0–Nu).
<i>Toleranță</i>	
Tolerant cu vecini evrei TOL_E	Variabilă dihotomică de apreciere a toleranței vecinătății cu evreii (1–Da, 0–Nu).
Tolerant cu vecini țigani TOL_R	Variabilă dihotomică de apreciere a toleranței vecinătății cu țigani (1–Da, 0–Nu).
Tolerant cu vecini maghiari TOL_M	Variabilă dihotomică de apreciere a toleranței vecinătății cu maghiarii (1–Da, 0–Nu).
Tolerant cu vecini homosexuali TOL_H	Variabilă dihotomică de apreciere a toleranței vecinătății cu homosexualii (1–Da, 0–Nu).
Tolerant cu vecini persoane care se prostituează TOL_P	Variabilă dihotomică de apreciere a toleranței vecinătății cu persoane care se prostituează (1–Da, 0–Nu).
Tolerant cu vecini persoane dependente de drog TOL_D	Variabilă dihotomică de apreciere a toleranței vecinătății cu narcomani (1–Da, 0–Nu).
Indice al toleranței exprimate TOLERANT	Indice de numărare a categoriilor de persoane pe care respondentul le-ar accepta ca vecini, cu variație de la 6 (evrei, țigani, maghiari, homosexuali, prostituate, persoane dependente de drog) la 0 (nici una dintre cele menționate).
<i>Alte variabile ale spațiului de status</i>	
Satisfacția cu viața cotidiană ZICUZI	Diferențiator semantic al satisfacției față de toate aspectele vieții de zi cu zi de la „mulțumit” (1) la „nemulțumit” (10).
Sexul BĂRBAT	Variabilă categorială (1 da, 0 nu)
Competență civică COM_CIV	Indice de numărare a activităților contributive a respondenților la îmbunătățirea situației familiei personale; vecini, prieteni și colegi; grupuri defavorizate; comunități locale de apartenență; societatea noastră; precum și estimarea capacității de intervenție eficientă în hotărârile Guvernului; Primăriei precum și ale Autorităților locale.
<i>Locul controlului</i>	
Autoaprecierea libertății de alegere și de control asupra vieții ALGLIB	Scală de zece trepte, de la „Am libertate deplină” (1) la „Nu am libertate deloc” (10)
Influență în luarea deciziilor DEC_DVS	Indice al estimării potențialului personal de decizie calculat ca scor factorial al situațiilor în care respondenții declară că decizia în ceea ce privește aspectele vieții personale și cotidiene le aparține în totalitate.
Influențarea deciziilor la nivel general FAMILIE	Scor factorial care măsoară autopercepția influenței personale asupra hotărârilor din propria familie (de origine și nucleară).
Influențarea deciziilor la nivelul spațiului privat ȚARĂ	Scor factorial care măsoară autopercepția influenței personale asupra hotărârilor cu privire la viața localității de rezidență și a întregii țări.
Influențarea deciziilor la nivelul spațiului public COTIDIAN	Scor factorial care măsoară autopercepția influenței personale asupra deciziilor care pot influența viața de zi cu zi și felul de petrecere a timpului liber.

Reușită în viață VAL_INT	Scor factorial prin agregarea variabilelor referitoare la muncă, educație și suport moral din partea părinților și a celor apropiați ca premise importante pentru reușita în viață.
Reușită în viață VAL_EXT	Scor factorial prin agregarea variabilelor referitoare la noroc și relații ca premise importante pentru reușita în viață.
Capacitate de auto-control și auto-organizare LOC_INT	Factor rezultat prin agregare de indici referitori la auto-evaluarea puterii de decizie individuală (DEC_DVS și COTIDIAN).
<i>Activism civic (Participare civică)</i>	
Participare extra-școlară SCPE	Scală de măsură a participării la evenimente desfășurate în cadrul școlii (1–Da, 2–Nu, 3–Nu s-a organizat).
Participare extra-școlară PART_RR	Indice de numărare a situațiilor de participare la realizarea revistei școlii/liceului și a emisiunilor la postul de radio. Indicele are amplitudine între 0 și 2.
Activități de binefacere ABP	Variabilă categorială de înregistrare a participării la activități de binefacere (1–Da, 0–Nu).
Comportament de vot PV_V	V-ați prezenta la vot duminica viitoare? (1–Da, 0–Nu).
Discută politică FA_DIS	Participare la discuții pe teme politice (1–Da, 0–Nu).
Convinge prietenii FA_IFV	Încercați să vă convingeți prietenii să voteze la fel ca dvs.? (1–Da, 0–Nu).
Participare la întruniri FA_PIP	Participare la întruniri pe teme politice (1–Da, 0–Nu).
Participare neconvențională PROT_NCV	Indice de numărare a răspunsurilor care atestă participarea la diferite forme de protest civic (scrierea de mesaje pe ziduri, semnarea unei petiții, greva foamei, blocarea drumurilor, demonstrații ilegale, greve ilegale, ocuparea de clădiri/instituții). Amplitudine de variație între 0 și 7.
Decizia în școală PART_SCO	Indice de numărare a situațiilor specifice de participare la decizie în calitate de șef al clasei în școala generală, șef al clasei în liceu sau reprezentant în consiliul școlii/facultății. Interval de variație între 0 și 3.
Activism școlar ACT_SCO	Indice al stocului de activism școlar, calculat ca scor factorial al măsurilor sintetice care se referă la decizia în școală PART_SCO și de participare la realizarea de articole în ziarul școlii sau a emisiunilor radio PART_RR.